

EKONOMIA STOSOWANA

**Program nauczania
podstaw przedsiębiorczości dla szkół ponadpodstawowych
(liceum ogólnokształcącego i technikum)**

Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości

Warszawa 2020 r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	3
2. Cele kształcenia i wychowania w zakresie podstaw przedsiębiorczości	5
3. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania w zakresie podstaw przedsiębiorczości	15
3.1. Metody, formy oraz środki proponowane w procesie nauczania-uczenia się podstaw przedsiębiorczości	17
3.2. Możliwości indywidualizowania pracy uczniów	19
3.3. Materiały dydaktyczno-metodyczne wspierające pracę nauczyciela z uczniami	20
4. Opis założonych osiągnięć edukacyjnych ucznia – propozycje	23
5. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	39

**Program nauczania *Ekonomia stosowana* do podstaw przedsiębiorczości dla szkół
ponadpodstawowych (LO i technikum) zgodny z podstawą programową z 2018 r.**

**„Umysł to nie dzban, który należy wypełnić,
ale ognisko, które wypada zapalić”.**

Plutarch

1. Wprowadzenie

Ekonomia stosowana jest programem nauczania do przedmiotu podstawy przedsiębiorczości dla uczniów 4-letnich liceów ogólnokształcących i 5-letnich techników.

Prezentowany program jest zgodny z *Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia*, opublikowanym 2 marca 2018 roku w Dzienniku Ustaw, poz. 467.

Kształcenie ogólne w szkole ponadpodstawowej tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiającą zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie. Otwiera proces uczenia się przez całe życie.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole ponadpodstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobraźniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

- 1) **myślenie** – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmujący interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sążenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- 2) **czytanie** – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) **umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych** – zarówno w mowie, jak i w piśmie – to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumiewania się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
- 4) **kreatywne rozwiązywanie problemów** z różnych dziedzin, ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowania;
- 5) **umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi**, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
- 6) **umiejętność samodzielnego docierania do informacji**, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
- 7) **nabywanie nawyków systematycznego uczenia się**, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- 8) **umiejętność współpracy w grupie** i podejmowania działań indywidualnych.

Zmieniająca się rzeczywistość i rynek pracy, na którym panuje konkurencja, sprawiają, że istnieje konieczność przygotowania uczniów do ciągłego przystosowywania się do sytuacji na rynku pracy. Koncepcja programu *Ekonomia stosowana* oparta jest na założeniu, że uczeń powinien dowiedzieć się, w jakim zakresie i w jaki sposób uwarunkowania ekonomiczne i społeczne wpływają na jego życie i decyzje.

2. Cele kształcenia i wychowania w zakresie podstaw przedsiębiorczości

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Wiedza

1. Poznanie elementarnych pojęć z zakresu podstaw przedsiębiorczości.
2. Rozumienie istoty przedsiębiorczości oraz poznanie jej roli w gospodarce i życiu człowieka.
3. Wyjaśnianie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, powiązań między jej podmiotami oraz poznanie roli państwa w procesach gospodarczych.
4. Zaznajomienie się z prawami i instytucjami chroniącymi konsumenta.
5. Rozumienie roli pieniądza, rynków i instytucji finansowych w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka.
6. Poznanie rodzajów podatków, ich wpływu na budżety państwa, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.
7. Dostrzeganie znaczenia ubezpieczeń w działalności gospodarczej i życiu człowieka.
8. Rozumienie funkcjonowania rynku pracy, zasad aktywnego poszukiwania pracy, przygotowania się do rozmowy kwalifikacyjnej; poznanie praw oraz obowiązków pracownika i pracodawcy.
9. Poznanie zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej, form organizacyjno-prawnych, innowacyjnych modeli biznesowych i procedury rejestracji działalności gospodarczej.
10. Rozumienie zasad zarządzania, roli marketingu oraz społecznej odpowiedzialności w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce

1. Wyszukiwanie informacji z różnych źródeł, ich selekcja i analizowanie.
2. Stosowanie w praktyce kluczowych pojęć związanych z przedsiębiorczością.
3. Podejmowanie przemyślanych decyzji na podstawie wskaźników ekonomicznych oraz samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce.
4. Odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi, analizowanie, ocenianie i świadome korzystanie z usług finansowych oraz inwestowanie kapitału z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych.
5. Podejmowanie niezależnych, odpowiedzialnych decyzji finansowych w odniesieniu do własnych zasobów.
6. Podnoszenie kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych na rynku pracy oraz wzmacnianie motywacji do pracy.
7. Analizowanie oferty rynku pracy, sporządzanie dokumentów aplikacyjnych, dokonywanie autoprezentacji oraz korzystne prezentowanie się podczas rozmowy kwalifikacyjnej.
8. Rozróżnianie skutków wynikających z nawiązania i rozwiązania stosunku pracy oraz wykonywania czynności na podstawie umów cywilnoprawnych i analizowanie przepisów *Kodeksu pracy*.
9. Analizowanie otoczenia przedsiębiorstwa, w tym rynku, na którym działa.

10. Projektowanie działań w zakresie zakładania własnego przedsiębiorstwa lub podejmowania innych przedsięwzięć o charakterze społeczno-ekonomicznym.
11. Przygotowanie do prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
12. Efektywne uczestniczenie w pracy zespołowej z wykorzystaniem umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej oraz wdrażanie zasad skutecznego przywództwa w organizacji.
13. Rozpoznawanie działań etycznych i nieetycznych w życiu gospodarczym oraz przejawów społecznej odpowiedzialności biznesu.

III. Kształtowanie postaw

1. Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania własnej postawy przedsiębiorczej jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego wykonywania pracy najemnej i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
2. Korzystanie z szans pojawiających się na rynku, podejmowanie inicjatywy, pomysłowość oraz zdolność do pokonywania barier wewnętrznych i zewnętrznych.
3. Docenianie postaw przedsiębiorczych w życiu codziennym, gotowość do czynnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym kraju oraz współodpowiedzialność za jego rozwój.
4. Docenianie roli przedsiębiorców budujących w sposób odpowiedzialny konkurencyjną gospodarkę oraz dostrzeganie znaczenia wolności gospodarczej i własności prywatnej jako filarów gospodarki rynkowej.
5. Przyjmowanie postaw patriotyzmu gospodarczego, rozumianego jako odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju.
6. Dostrzeganie konsekwencji działań nieetycznych związanych z finansami, w tym obowiązkami podatkowymi.
7. Kształtowanie w sobie odpowiedzialnych postaw jako przyszłych pracowników i pracodawców oraz należytego wypełnienia obowiązków, a także sprawiedliwego, opartego na prawości i dążeniu do prawdy traktowania pracowników.
8. Kształtowanie proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi.
9. Zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej oraz motywacja do ciągłego samorozwoju i inwestowania w siebie.
10. Kształtowanie postawy otwartości i szacunku do innych osób oraz zdolności podejmowania dialogu i współpracy.
11. Przyjmowanie postaw etycznych, społecznej solidarności i odpowiedzialności w życiu gospodarczym.

W programie założono, że uczeń – dzięki poznaniu swoich możliwości – będzie mógł funkcjonować na rynku pracy i w środowisku społecznym, w jakim się znalazł.

Proponowany cykl zajęć z zakresu podstaw przedsiębiorczości kładzie szczególny nacisk na kształtowanie umiejętności i postaw osoby przedsiębiorczej oraz praktyczne zastosowanie wiedzy dotyczącej gospodarowania własnymi zasobami.

Program *Ekonomia stosowana* jest oparty na czterech głównych filarach edukacji ekonomicznej XXI wieku, tj.:

- przygotowaniu uczniów do funkcjonowania na rynku pracy poprzez przybliżenie im podstaw wiedzy ekonomicznej oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych,
- kształtowaniu umiejętności wykorzystania wiedzy ekonomicznej w codziennym życiu i w podejmowaniu racjonalnych decyzji,
- weryfikowaniu przez uczniów w sytuacjach życiowych wiedzy i umiejętności nabytych w czasie zajęć,
- wspieraniu przez przedstawicieli życia gospodarczego realizacji programu w szkołach.

Kluczowe miejsce w programie zajmuje kształtowanie przedsiębiorczych i kreatywnych postaw uczniów, które sprzyjają podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. Jest to realizowane m.in. poprzez jednodniowe wizyty uczniów w wybranym miejscu pracy podczas *Dnia przedsiębiorczości* oraz spotkania z przedstawicielami różnych firm bądź instytucji w ramach Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości – program Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości *Otwarta firma – Biznes przy tablicy*.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

W programie nauczania podstaw przedsiębiorczości *Ekonomia stosowana* wyodrębniono cztery działy tematyczne (**Gospodarka rynkowa, Rynek finansowy, Rynek pracy, Przedsiębiorstwo**), które są spójne z podstawą programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum do przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

I. Gospodarka rynkowa

Dział wprowadza ucznia w zagadnienia dotyczące istoty przedsiębiorczości, koncentrując się na cechach i umiejętnościach osoby przedsiębiorczej, na możliwościach ich kształtowania oraz znaczeniu przedsiębiorczości w gospodarce rynkowej. Uczeń zapoznaje się z zasadami dobrego planowania i gospodarowania swoimi zasobami. Realizacja tego materiału pozwala zrozumieć zasady funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz proces transformacji, jaki dokonał się w Polsce. Przybliży świat powiązań i zależności pomiędzy gospodarką rynkową a instytucjami państwa. Uczeń znajdzie tu również informacje, jak świadomie korzystać z praw konsumenckich.

II. Rynek finansowy

W tym dziale uczeń dowiaduje się, co to jest pieniądz i jakie funkcje pełni w gospodarce, a także czym zajmują się instytucje finansowe oraz jaką rolę w naszej gospodarce odgrywa Narodowy Bank Polski. Przedstawiono tu formy i zasady lokowania oraz inwestowania środków finansowych. Uczeń pozna

zagadnienia związane z ubezpieczeniami i zabezpieczeniem na starość, a także z ochroną klienta usług finansowych. Poruszono tu też kwestie podatków oraz etyki w finansach.

III. Rynek pracy

To dział poświęcony zagadnieniom związanym z popytem i podażą na rynku pracy, a także z wyborem drogi zawodowej, poszukiwaniem pracy oraz ubieganiem się o nią. Jego realizacja pozwala uczniowi na zrozumienie praw i obowiązków pracownika oraz pracodawcy, jak również podstawowych zasad bhp i organizacji pracy. Uczeń poznaje zadania podmiotów broniących interesów pracowniczych (Państwowej Inspekcji Pracy, sądu pracy i związków zawodowych), a także kwestie związane z etyką w pracy.

Podczas realizacji tego działu Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości rekomenduje udział uczniów w programie *Dzień przedsiębiorczości*, który sprzyja podejmowaniu przez młodych ludzi trafnych decyzji podczas planowania drogi edukacyjnej i zawodowej.

IV. Przedsiębiorstwo

Podano tu informacje dotyczące klasyfikacji przedsiębiorstw i ich form organizacyjno-prawnych. Realizacja tego działu pomoże uczniowi zrozumieć zasady prowadzenia małej firmy i różnorodne uwarunkowania jej funkcjonowania: wewnętrzne (zasady organizacji pracy i kształtowanie umiejętności pracy zespołowej) oraz zewnętrzne (związane z konkurencją na rynku i makrootoczeniem firmy). Uczeń dowiaduje się o źródłach finansowania działalności, funkcjonowaniu przedsiębiorstwa i formach opodatkowania. Dział wprowadza go w zagadnienia dotyczące etyki w biznesie i społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw. Uczniowie pracują w małych zespołach metodą projektu nad opracowaniem biznesplanu własnej firmy lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym, a następnie przedstawiają go na forum klasy w formie pisemnej albo w postaci prezentacji.

W ramach Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości proponuje uczniom, nauczycielom i przedsiębiorcom udział w innym swoim programie *Otwarta firma-Biznes przy tablicy*. Daje on szkole możliwość wzbogacenia swojej oferty edukacyjnej o ciekawe zajęcia z przedstawicielami różnych firm oraz instytucji dotyczące następujących tematów: *Własna firma, Pracownik i pracodawca, Konsument, Finanse, Marketing firmy, Etyczny biznes*.

Realizacja powyższych działów tematycznych wspomaga przełamywanie bierności ucznia w podejmowaniu działań wspólnie z rówieśnikami, kształtowanie świadomości dotyczącej nie tylko konieczności wyboru własnej drogi zawodowej, lecz także jej kreowania, zachęca do uczestnictwa w życiu społecznym oraz zdobywania umiejętności gospodarowania własnymi zasobami. Umożliwiają to zaproponowane metody i techniki pracy z uczniami wsparte pakietem materiałów multimedialnych.

Nauczyciel może zmodyfikować program – dostosować go do zdiagnozowanych potrzeb edukacyjnych i zainteresowań uczniów, uwzględniając uwarunkowania środowiska i regionu.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe zawarte w podstawie programowej zostały przyporządkowane do poszczególnych zakresów tematycznych zajęć dydaktycznych (rozdziałów podręcznika do podstaw przedsiębiorczości *Ekonomia stosowana*) i przedstawione w poniższej tabeli.

I. Gospodarka rynkowa		
Nr rozdziału	Tematyka zajęć dydaktycznych / tytuł rozdziału podręcznika	Treści nauczania – wymagania szczegółowe Uczeń:
1.	Osoba przedsiębiorcza, czyli ty we współczesnym świecie	1) identyfikuje cechy człowieka o postawie przedsiębiorczej, rozpoznaje je u siebie oraz określa związek zachowania się osoby przedsiębiorczej z szansami, jakie stwarza gospodarka rynkowa;
		2) rozumie rolę umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej jako elementu postawy przedsiębiorczej oraz stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej we współdziałaniu z innymi uczestnikami rynku;
		3) dostrzega znaczenie przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności w życiu osobistym i rozwoju społeczno-gospodarczym w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej;
2.	Gospodarka rynkowa. Co? Jak? Kto?	4) na tle cech gospodarki nakazowo-rozdziałowej (centralnie planowanej) wykazuje zalety gospodarki opartej na mechanizmie rynkowym, doceniając fundamentalne wartości, na jakich się opiera (wolność gospodarczą, prywatną własność);
		5) analizuje funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków;
		6) charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, określa zależności między nimi, rozróżnia struktury rynkowe (monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała) oraz dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;
3.	Popyt, podaż, cena. Dlaczego nie kupować laptopów pod choinkę?	7) wyjaśnia prawo popytu i podaży, posługując się wykresami uwzględniającymi zmianę ceny, oraz charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
4.	Po co państwo w gospodarce?	8) opisuje zachowania gospodarki w kolejnych fazach cyklu koniunkturalnego, charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę oraz dyskutuje na temat metod przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym w gospodarce krajowej i światowej;

		9) wyróżnia podstawowe źródła wpływów i kierunki wydatków budżetu państwa oraz wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na funkcjonowanie gospodarki;
5.	Konsument królem, czyli jak dbać o swoje prawa	10) charakteryzuje organizacje i instytucje prokonsumenckie, w tym rzecznika konsumenta i Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz wyjaśnia zakres ich działania na podstawie materiałów źródłowych; 11) posługując się prawami przysługującymi konsumentom, określa drogę ich egzekwowania, w tym zasady składania reklamacji oraz dostrzega możliwość skorzystania z pozasądowych metod rozwiązywania sporów konsumenckich.
II. Rynek finansowy		
Nr rozdziału	Tematyka zajęć dydaktycznych / tytuł rozdziału podręcznika	Treści nauczania – wymagania szczegółowe Uczeń:
6.	Pieniądz we współczesnym świecie, czyli jak działa rynek finansowy	1) omawia funkcje i formy pieniądza oraz jego obieg w gospodarce; 2) charakteryzuje instytucje rynku finansowego w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, zakłady ubezpieczeń, podmioty świadczące usługi płatnicze) oraz objaśnia ich znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i w życiu człowieka;
7.	Jak bezpiecznie oszczędzać i inwestować?	3) rozróżnia formy oszczędzania i inwestowania, ocenia je z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków oraz przeprowadza symulowaną inwestycję w wybraną formę; 16) jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych; 17) ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym;
8.	Po co mi bank?	7) identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego, charakteryzuje instrumenty polityki pieniężnej oraz omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych;

		8) analizuje oferty usług banków komercyjnych i spółdzielczych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w zakresie kont osobistych, kart płatniczych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek oraz oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych, uwzględniając realną stopę procentową, a także dostrzega zagrożenia i rozumie zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu z bankowości elektronicznej;
		13) krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;
9.	Sztuka inwestowania – giełda papierów wartościowych	4) charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych oraz objaśnia mechanizm inwestowania na giełdzie papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
		5) dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat;
10.	Emerytura – pomyśl, zanim będzie za późno	6) dostrzega konieczność wczesnego rozpoczęcia systematycznego oszczędzania i inwestowania środków finansowych na emeryturę;
11.	Wyprzedzić pecha, czyli dlaczego i jak się ubezpieczyć	12) charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów i porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji zakresów ochrony oraz sum ubezpieczeń do wysokości składki;
		14) analizuje zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, identyfikując wyłączenia w treści umów ubezpieczeniowych i przedstawiając ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń;
		15) formułuje reklamację do instytucji rynku finansowego i pisze skargę do Rzecznika Finansowego na przykładzie wybranego produktu finansowego;
12.	Podatki – druga obok śmierci rzecz pewna w życiu	9) identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów oraz wyjaśnia ich wpływ na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe;
		10) wyjaśnia zasady składania rocznej deklaracji i obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych;
		11) formułuje argumenty za i przeciw stosowaniu podatku dochodowego progresywnego i liniowego.

III. Rynek pracy		
Nr rozdziału	Tematyka zajęć dydaktycznych / tytuł rozdziału podręcznika	Treści nauczania – wymagania szczegółowe Uczeń:
13.	Po co pracować?	1) analizuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy, w tym współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopę bezrobocia;
		2) wyjaśnia mechanizm popytu i podaży na rynku pracy oraz identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;
		3) rozpoznaje motywy aktywności zawodowej człowieka oraz analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie;
14.	Poważny krok w dorosłość, czyli jak znaleźć ciekawą pracę	4) rozróżnia metody poszukiwania pracy oraz ocenia ich przydatność i efektywność z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego;
		5) analizuje własne kompetencje i możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu, praktyk lub stażu oraz znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
		6) opracowuje dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy;
15.	Prawa i obowiązki pracownika	7) przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych, eksponując swoje zalety, oraz dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy;
		10) analizuje prawa i obowiązki pracownika (w tym młodocianego) i pracodawcy oraz omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
15.	Prawa i obowiązki pracownika	11) na podstawie analizy przepisów <i>Kodeksu pracy</i> wymienia rodzaje urlopów przysługujące pracownikowi;
		12) przedstawia zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy na przykładzie konkretnego stanowiska;
		13) dostrzega rolę Państwowej Inspekcji Pracy oraz związków zawodowych w ochronie praw pracowniczych, ocenia zachowania etyczne i nieetyczne zarówno pracodawcy, jak

		i pracowników oraz rozpoznaje przejawy mobbingu i konsekwencje zatrudniania bez umowy;
16.	Umowa i wypłata, czyli ile dostaniesz na rękę	8) rozróżnia formy zatrudnienia i rodzaje umów o pracę, określa korzyści z wyboru konkretnej formy i umowy oraz wymienia sposoby rozwiązywania stosunku pracy; 9) charakteryzuje różne systemy płac, rodzaje i formy wynagrodzeń oraz identyfikuje koszty płacy i oblicza wynagrodzenie netto.
IV. Przedsiębiorstwo		
Nr rozdziału	Tematyka zajęć dydaktycznych / tytuł rozdziału podręcznika	Treści nauczania – wymagania szczegółowe Uczeń:
17.	Po co przedsiębiorstwo?	1) klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności oraz charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy; 18) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie, w tym przejawy korupcji w życiu gospodarczym oraz rozumie istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;
18.	Zostań swoim szefem. Dlaczego i jak założyć własną firmę?	3) inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku, znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą lub przedsięwzięcie społeczne, oceniając go pod względem innowacyjności; 6) charakteryzuje podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego) i przedsiębiorczości społecznej (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja) oraz uwzględniając odpowiedzialność prawną i majątkową właścicieli, dobiera formę do projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia; 7) przedstawia procedury związane z rejestracją indywidualnej działalności gospodarczej i jej likwidacją;
19.	Jak sfinansować biznes?	2) uzasadnia przydatność sporządzania i przedstawia strukturę biznesplanu oraz objaśnia poszczególne jego elementy; 4) sporządza w postaci biznesplanu projekt własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze

		<p>społeczno-ekonomicznym oraz przedstawia go w formie pisemnej albo w postaci prezentacji;</p>
		<p>8) znajduje możliwości finansowania działalności gospodarczej lub projektowanego przedsięwzięcia (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i <i>venture capital</i>, „aniołów biznesu”) oraz określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów;</p>
<p>20.</p>	<p>Jak osiągnąć sukces?</p>	<p>5) analizuje mikro- i makrootoczenie przedsiębiorstwa, identyfikuje mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsięwzięcia, wybierając jego lokalizację;</p> <p>9) zbiera, analizuje i prezentuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo;</p> <p>10) wyjaśnia istotę procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa, w tym zasady skutecznego zarządzania ludźmi oparte na koncepcji przywództwa;</p> <p>12) charakteryzuje główne instrumenty marketingowe, rozumie ich rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz wykorzystuje posiadaną wiedzę w tym zakresie do projektowania działań marketingowych w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu;</p> <p>13) wykazując się kreatywnością, projektuje działania promocyjne, uzasadnia ich rolę w planowanym przedsięwzięciu oraz dyskutuje nad pozytywnymi i negatywnymi przykładami wpływu reklamy na klientów;</p> <p>14) prognozuje efekty finansowe projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia na podstawie zestawienia planowanych przychodów i kosztów;</p> <p>20) analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która w zgodzie z zasadami etycznymi odniosła sukces jako przedsiębiorca;</p> <p>21) dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie;</p> <p>22) wyszukuje i analizuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiągniętych zgodnie z prawem i etyką biznesu;</p>

		23) obserwuje proces funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa w trakcie ćwiczeń terenowych lub dyskutuje na tematy związane z prowadzeniem biznesu podczas spotkania z przedsiębiorcą na podstawie informacji o podejmowanych przez niego działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.
21.	Lider, czyli jak zarządzać ludźmi	11) stosuje zasady pracy zespołowej, wyjaśnia rolę oraz identyfikuje cechy dobrego lidera i wykonawcy;
		17) wyjaśnia zasady skutecznych negocjacji, uwzględniając strategię „wygrana-wygrana”, przedstawia przykłady technik manipulacyjnych stosowanych podczas negocjacji oraz podaje negatywne skutki ich stosowania;
22.	Po co firmie księgowy?	15) ocenia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego oraz wymienia inne podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca;
		16) omawia funkcje dowodów księgowych i podstawowe zasady księgowości oraz wypełnia dowody księgowe i książkę przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;
		19) na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego określa rozmiary „szarej strefy” w Polsce oraz przyczyny i negatywne skutki jej rozwoju.

3. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania w zakresie podstaw przedsiębiorczości

Rolę nauczyciela w procesie nauczania-uczenia się przedmiotu podstawy przedsiębiorczości możemy określić jako **trzy razy „I”**:

- **informowanie** (o źródłach informacji, ale niedostarczanie za każdym razem gotowych informacji; ponadto częste udzielanie informacji zwrotnej),
- **inspirowanie** (do podejmowania działań i przedsięwzięć, ale bez odbierania uczniom „własności pomysłów”),
- **integrowanie** (przyczynianie się do polepszenia współpracy grupowej uczniów, ale bez narzucania organizacji zespołów uczniowskich).

Kolejna tabela przedstawia proponowane jednostki tematyczne wraz z minimalną liczbą godzin zalecaną przez podstawę programową dla wyodrębnionych czterech działów i liczbą godzin wynikających z planu nauczania.

Podstawą do ostatecznej wersji przydziału godzin przez nauczyciela na realizację poszczególnych działów tematycznych (i jednostek lekcji) będą wyniki zdiagnozowanych potrzeb edukacyjnych danego zespołu uczniów.

Proponowane jednostki tematyczne	Minimalna liczba godzin dydaktycznych	Proponowana liczba godzin dydaktycznych
Klasa II		
I. Gospodarka rynkowa	8	10
Wprowadzenie do <i>Ekonomii stosowanej</i>		1
Osoba przedsiębiorcza, czyli ja we współczesnym świecie		1
Popyt, podaż, cena. Dlaczego nie kupować laptopów pod choinkę?		4
Po co państwo w gospodarce?		2
Konsument królem, czyli jak dbać o swoje prawa		1
<i>Gospodarka rynkowa – powtórzenie / sprawdzian</i>		1
II. Rynek finansowy	13	15
Pieniądz we współczesnym świecie, czyli jak działa rynek finansowy		3
Jak bezpiecznie oszczędzać i inwestować?		1
Po co mi bank?		2
Sztuka inwestowania – giełda papierów wartościowych		2
<i>Rynek finansowy cz.1 – powtórzenie / sprawdzian</i>		1
Emerytura – pomyśl, zanim będzie za późno		2
Wyprzedzić pecha, czyli dlaczego i jak się ubezpieczyć		1
Podatki – druga obok śmierci rzecz pewna w życiu		2
<i>Rynek finansowy cz.2. – powtórzenie / sprawdzian</i>		1
III. Rynek pracy	5	5
Po co pracować?		2
Poważny krok w dorosłość, czyli jak znaleźć ciekawą pracę		3
Razem godzin w kl. 2.	26	30

Proponowane jednostki tematyczne	Minimalna liczba godzin dydaktycznych	Proponowana liczba godzin dydaktycznych
Klasa III		
III. Rynek pracy	7	7
Prawa i obowiązki pracownika		3
Umowa i wypłata, czyli ile dostaniesz na rękę		3
<i>Rynek pracy cz. 2. – powtórzenie / sprawdzian</i>		1
IV. Przedsiębiorstwo	19	23
Po co przedsiębiorstwo?		2
Zostań swoim szefem. Dlaczego i jak założyć własną firmę?		3
Jak sfinansować biznes?		3
<i>Przedsiębiorstwo cz.1 – powtórzenie / sprawdzian</i>		1
Jak osiągnąć sukces?		3
Lider, czyli jak zarządzać ludźmi		3
Po co firmie księgowy?		3
Prezentacja biznesplanów uczniowskich		2
Etyka w biznesie		2
<i>Podsumowanie programu „Ekonomia stosowana”</i>		1
Razem godzin w kl. 3.	26	30
Razem godzin w cyklu kształcenia:	52	60

3.1. Metody, formy i środki proponowane w procesie nauczania-uczenia się podstaw przedsiębiorczości

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza i społeczna oraz rewolucja informacyjna spowodowały konieczność przewartościowania i zmian programów nauczania, a także podręczników, ale przede wszystkim metod i technik edukacyjnych stosowanych w procesie kształcenia. Współczesna szkoła powinna stworzyć warunki do wszechstronnego rozwoju ucznia, uwzględniając zdiagnozowane potrzeby edukacyjne. Z punktu widzenia przyszłego, dorosłego życia ucznia coraz ważniejsze jest, aby:

- umiał współpracować i współdziałać z innymi,
- potrafił być kierownikiem, ale również podwładnym,
- potrafił nie tylko rozumnie mówić, ale również uważnie słuchać, argumentować, dyskutować.

Prezentowany przez nas program wymaga zastosowania **aktywizujących metod nauczania**. Wprowadzając je, nauczyciel zmienia swoją rolę z wykładowcy i głównego źródła wiedzy na organizatora procesu **samodzielnego kształcenia się uczniów**. Nauczyciel, planując zajęcia dydaktyczne, powinien mieć na uwadze jedną z najważniejszych form kształcenia w zakresie podstaw przedsiębiorczości – **praktyczne stosowanie nabywanej wiedzy i kształtowanie umiejętności**. Odpowiednio do sytuacji dydaktycznej, obok metod podających – takich jak wykład wprowadzający (np. wspomagany prezentacją multimedialną), wykład problemowy i pogadanka – proponujemy stosowanie różnorodnych aktywizujących metod i technik.

W metodach aktywizujących:

- akcent przeniesiony jest z programu nauczania na osobę uczącą się i rozwijanie jej kompetencji (w tym kompetencji kluczowych opublikowanych jako *Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r.* w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej 4.6.2018);
- uczący się jest aktywnym podmiotem zdobywającym wiedzę drogą własnych doświadczeń i poszukiwań;
- nauczyciel wspomaga uczącego się przez stwarzanie mu sposobności do doświadczeń, zaangażowania, emocjonalnego czy samodzielnego przemyślenia problemu;
- w grupie uczących się wykorzystywane są procesy dynamiki grupowej.

Proponowane metody aktywizujące w procesie nauczania-uczenia się przedmiotu podstawy przedsiębiorczości to:

- burza mózgów,
- metaplan,
- drzewko decyzyjne,
- debata,
- dyskusja,
- dywanik pomysłów,
- wywiad,
- sesja plakatowa,
- mapa myśli,
- analiza przypadku,
- gry dydaktyczne (decyzyjne, symulacyjne i niesymulacyjne, np. krzyżówki, gra prawda czy fałsz, quiz grupowy),
- drama – odgrywanie ról,
- rybi szkielet,
- piramida priorytetów,
- stacje uczenia się,
- wycieczka dydaktyczna, ćwiczenia terenowe, spotkania z przedstawicielami biznesu,
- metoda projektu,
- metoda WebQuest.

Zastosowanie metody projektu i innych metod aktywizujących, oprócz wspierania ucznia w nabywaniu opisanych wcześniej umiejętności, pomaga również kształtować i rozwijać kompetencje kluczowe

uczniów (szczególnie w zakresie przedsiębiorczości) oraz kompetencje osobiste i społeczne, a także kreatywność. Umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Podczas procesu nauczania-uczenia się w ramach podstaw przedsiębiorczości należy zastosować także nauczanie na odległość z wykorzystaniem dostępnych dla uczniów darmowych platform e-learningowych, programów i aplikacji.

Korzystając z podręcznika *Ekonomia stosowana, Zeszytu ćwiczeń* dla ucznia do tego podręcznika, oraz zasobów internetowych (w tym platformy Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – *Podstawy przedsiębiorczości i Moje finanse*) można zastosować metodę „odwróconej klasy”.

Wymienione wyżej metody i techniki edukacyjne preferują samokształcenie, czyli samodzielne zdobywanie i weryfikowanie informacji, odpowiedzialność, kształcenie umiejętności podejmowania decyzji, funkcjonowania w grupie i stosowania procedur porozumiewania przy jednoczesnej obronie własnych poglądów.

Włączenie uczniów do udziału w procesie kształcenia wyzwala ich aktywność, rozbudza i poszerza zainteresowania, przynosi satysfakcję nauczycielowi i młodzieży, kształtuje atmosferę wzajemnej współpracy, przyjaznych i kreatywnych postaw, uczy trudnej sztuki komunikowania się w grupie i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym.

Efekt ten zostanie osiągnięty, jeżeli do współpracy włączymy konsultantów, stosownie do tematyki zajęć, np. ze świata biznesu, z różnych instytucji, urzędów, uczelni lub fundacji.

Mając na uwadze doskonalenie umiejętności współdziałania w grupie, spośród form nauczania należy preferować pracę w małych zespołach (o zróżnicowanej liczbie członków, odpowiedniej do postawionego im zadania).

O wyborze metody i techniki kształcenia decyduje nauczyciel, biorąc pod uwagę: realizowane cele ogólne i szczegółowe, materiał nauczania, posiadaną bazę dydaktyczną, liczbę godzin przeznaczonych na realizację danej tematyki, możliwości intelektualne uczniów oraz własne predyspozycje i umiejętności metodyczne.

3.2. Możliwości indywidualizowania pracy uczniów

W podręczniku do podstaw przedsiębiorczości *Ekonomia stosowana* autorzy opracowali *Materiał dodatkowy* przeznaczony dla uczniów szczególnie zainteresowanych zagadnieniami ekonomicznymi, którzy będą ubiegać się o najwyższą ocenę z tego przedmiotu.

Uczeń, korzystając z podręcznika, **może samodzielnie monitorować swoją edukację z** podstaw przedsiębiorczości oraz **osiągnięcia** w tym zakresie, ponieważ rozdziały podręcznika są poprzedzone listą poruszanych w nich zagadnień (*Z tego rozdziału dowiesz się.*). „Dzięki temu uczeń już na wstępie otrzymuje informację o zakresie wiedzy i umiejętności przewidzianych do opanowania w ramach danej

jednostki tematycznej”¹. W trakcie nauki uczeń może sprawdzać, czy już zdobył zakładane wiadomości i osiągnął wyznaczone umiejętności, odnosząc swoje osiągnięcia do listy zagadnień w danym rozdziale, a także wykonując polecenia autorów podręcznika podane w ostatniej części każdego rozdziału (*Odpowiedz na pytania*).

Wszystkie rozdziały podręcznika *Ekonomia stosowana* posiadają *Podsumowanie*, w którym zawarte są najważniejsze treści z danego rozdziału, co umożliwia uczniom (szczególnie z trudnościami w uczeniu się) uporządkowanie materiału z danego rozdziału i opanowanie niezbędnego minimum wiadomości. Przygotowano również **bezpłatne materiały edukacyjne**, które zostały zamieszczone na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości (*Podstawy przedsiębiorczości* i *Moje finanse*) oraz *Zeszyt ćwiczeń*. Materiały w wersji elektronicznej obejmują prezentacje ułatwiające uczniowi zrozumienie wiedzy podstawowej, testy przygotowujące do poprawnego posługiwania się bazą pojęciową, ćwiczenia, które dają szansę utrwalenia i weryfikacji wiedzy, a także treści uzupełniające. Różny poziom trudności opracowanych materiałów dydaktycznych (elektronicznych oraz ćwiczeń i zadań w *Zeszyt ćwiczeń*) pozwala nauczycielowi na adresowanie ich do uczniów o zróżnicowanych potrzebach i możliwościach edukacyjnych, wprowadzenie indywidualizacji pracy uczniów.

Uczniowie zainteresowani tematyką finansową mogą poszerzać swoje wiadomości i nabywać nowe umiejętności, korzystając z bezpłatnych materiałów edukacyjnych programu *Moje finanse* zamieszczonych na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości.

Udział uczniów w programie *Dzień przedsiębiorczości* – realizowanym przez Fundację Młodzieżowej Przedsiębiorczości – daje również możliwość indywidualizowania ich kształcenia, ponieważ każdy odbywa w wybranej firmie bądź instytucji jednodniową wizytę weryfikującą plany edukacyjne i wyobrażenia o wymarzonym zawodzie.

3.3. Materiały dydaktyczno-metodyczne wspierające pracę nauczyciela z uczniami

Nauczyciel realizujący program *Ekonomia stosowana* ma do dyspozycji:

1. na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – *Podstawy przedsiębiorczości*:

- **materiały dydaktyczne** – m.in. materiały dodatkowe do diagnozowania i weryfikacji oczekiwanych osiągnięć ucznia z zakresu podstaw przedsiębiorczości, arkusze samooceny pracy ucznia;
- **Niezbędny metodyczny** – m.in. opis zastosowania w praktyce szkolnej metod i technik nauczania-uczenia się rekomendowanych podczas pracy z uczniami na lekcjach podstaw przedsiębiorczości, a także metod sprawdzania wiadomości i umiejętności uczniów (w tym samooceny uczniów i oceny wzajemnej członków zespołu);

¹ dr Monika Szymańska: Eksperti o podręczniku; <https://podstawy-przedsiębiorczosci.junior.org.pl/pl/Eksperti-o-podreczniku>

2. na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – *Moje finanse*:

- **dotatkowe materiały edukacyjne** (różnorodne ćwiczenia i zasoby) do wykorzystania z uczniami podczas realizacji zajęć z poszczególnych działów:
 - I. *Gospodarka rynkowa* (moduły: *Inwestycja w siebie, Moje kompetencje*),
 - II. *Rynek finansowy* (moduły: *Bezpieczne finanse, Świat finansów, Moje inwestycje, Polubić banki, Mój budżet*),
 - III. *Rynek pracy* (moduły: *Inwestycja w siebie, Moje kompetencje*),
 - IV. *Przedsiębiorstwo* (moduły: *Moje kompetencje, Inwestycja w siebie*);
- generator testów z zakresu edukacji finansowej;
- przykłady WebQuestów z zakresu edukacji finansowej;
- wykłady w formie rozmowy ekspertów na tematy: *System bankowy w Polsce, Polubić banki, Giełda Papierów Wartościowych*;
- animowane filmy edukacyjne dotyczące rynku finansowego;

3. na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – *Dzień przedsiębiorczości*:

- szczegółowy opis programu *Dzień przedsiębiorczości*,
- niezbędne dokumenty uczestnictwa ucznia, szkoły i firmy bądź instytucji w programie *Dzień przedsiębiorczości*,
- regulaminy konkursów w ramach programu *Dzień przedsiębiorczości*:
 - *Ogólnopolskiego Konkursu na Najaktywniejszą Szkołę w Dniu Przedsiębiorczości*,
 - *Ogólnopolskiego Konkursu na Najaktywniejszą Firmę i Instytucję w Dniu Przedsiębiorczości*,
 - *Ogólnopolskiego Konkursu na Najaktywniejszego Szkolnego Koordynatora Dnia Przedsiębiorczości*,
 - *Ogólnopolskiego Konkursu Jak Dzień przedsiębiorczości wpłynął na moje decyzje zawodowe?*;

4. na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – *Otwarta firma*:

- szczegółowy opis programu *Otwarta firma* realizowanego w ramach Światowego Tygodnia Przedsiębiorczości,
- niezbędne dokumenty uczestnictwa rodzica, szkoły i firmy bądź instytucji w programie *Otwarta firma – Biznes przy tablicy* oraz prezentacje dotyczące rejestracji i logowania do programu,
- materiały do programu *Otwarta firma – Biznes przy tablicy*,
- terminarz programu *Otwarta firma* na dany rok dla szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych – *Biznes przy tablicy*,
- regulamin *Ogólnopolskiego Konkursu na Najaktywniejszą Szkołę*.

Oprócz tego nauczyciel może wykorzystać rozkład materiału do programu *Ekonomia stosowana* zaproponowany przez autorki i zamieszczony **na platformie Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości (*Podstawy przedsiębiorczości*)** w formie PDF, a także XLS (Excel) do załączenia do dziennika elektronicznego Librus i Vulcan.

4. Opis założonych osiągnięć edukacyjnych ucznia – propozycje

Klasa 2.			
I. Gospodarka rynkowa			
Nr lekcji	Tematyka zajęć dydaktycznych	Uczeń: Wymagania podstawowe	Uczeń: Wymagania ponadpodstawowe
1.	Wprowadzenie do „Ekonomii stosowanej”	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy osoby przedsiębiorczej; rozpoznaje mocne i słabe strony własnej osobowości; dokonuje samooceny; 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy, jakimi charakteryzuje się osoba przedsiębiorcza; mocne i słabe strony własnej osobowości odnosi do cech osoby przedsiębiorczej;
2.	Osoba przedsiębiorcza, czyli ja we współczesnym świecie	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia przedsiębiorczości, kreatywności, innowacyjności; wyjaśnia rolę działań przedsiębiorczych, innowacyjnych i kreatywnych w życiu osobistym; podaje przykłady działań przedsiębiorczych w otoczeniu lokalnym, regionalnym; wymienia swoje role społeczne; wymienia korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie; charakteryzuje elementy procesu komunikacji; rozdziela zasady skutecznego komunikowania się; wskazuje przyczyny zakłóceń w procesie komunikacji; rozdziela zachowania bierne, agresywne i asertywne; identyfikuje sygnały niewerbalne; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje działania przedsiębiorcze, innowacyjne i kreatywne w życiu osobistym; podaje przykłady działań przedsiębiorczych oraz innowacyjnych w kraju i na świecie; charakteryzuje swoje role społeczne i typowe dla nich zachowania; planuje własne działania; analizuje obszary własnej asertywności; uzasadnia znaczenie skutecznej komunikacji w budowaniu właściwych relacji społecznych; stosuje niewerbalne aspekty mowy; stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska;

<p>3. 4.</p>	<p>Gospodarka rynkowa. Co? Jak? Kto?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcie systemu ekonomicznego; • wymienia podstawowe cechy, funkcje i rodzaje rynków; • rozróżnia rodzaje rynków; • wymienia filary gospodarki rynkowej; • podaje przykłady krajów, w których występowały (lub występują) poznane systemy ekonomiczne, wskazuje zalety i wady tych systemów; • charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej; • podaje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego; 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia transformację gospodarki Polski po 1989 r.; • określa przyczyny transformacji systemowej w Polsce; • wskazuje korzyści i koszty przekształceń systemowych w Polsce; • wyjaśnia, jaki wpływ na efektywność gospodarowania ma system ekonomiczny; • analizuje funkcje rynku; • określa zależności między podmiotami gospodarki rynkowej; • wyjaśnia obieg okrężny w gospodarce rynkowej; • opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego;
<p>5. 6.</p>	<p>Popyt, podaż, cena. Dlaczego nie kupować laptopów pod choinkę?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • definiuje pojęcia popytu, podaży, ceny; • wyjaśnia wahania popytu wraz ze zmianą ceny oraz formułuje prawo popytu; • wyjaśnia wahania podaży wraz ze zmianą ceny oraz formułuje prawo podaży; • wykreśla krzywą popytu i krzywą podaży; • na podstawie krzywych popytu i podaży ustala cenę równowagi; • wymienia i opisuje pozacenowe czynniki wpływające na popyt i podaż; • opisuje mechanizm ustalania ceny; • wyjaśnia pojęcie elastyczności cenowej popytu i podaży; 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje czynniki wpływające na elastyczność cenową popytu; • charakteryzuje różne rodzaje struktur rynkowych; • dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku; • analizuje konsekwencje braku równowagi na rynku;

		<ul style="list-style-type: none"> rozróżnia struktury rynkowe monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała; 	
7. 8.	Po co państwo w gospodarce?	<ul style="list-style-type: none"> wymienia ekonomiczne funkcje państwa; wymienia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę; wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa; wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na gospodarkę; opisuje podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego; charakteryzuje zjawiska recesji i dobrej koniunktury w gospodarce; wyszukuje informacje o aktualnych tendencjach i zmianach w gospodarce świata i Polski; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje ekonomiczne funkcje państwa, omawia przyczyny i narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę; wskazuje sposoby finansowania deficytu budżetowego; omawia konsekwencje występowania deficytu budżetowego i długu publicznego; wyjaśnia różnice między dochodem nominalnym a realnym;
9.	Konsument królem, czyli jak dbać o swoje prawa	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie sprzedaży konsumenckiej; wymienia prawa konsumenta; wyjaśnia różnicę między gwarancją a rękojmią; rozróżnia zwrot od reklamacji; wymienia procedury związane z egzekwowaniem praw konsumenckich; wymienia instytucje stojące na straży praw konsumenta; podaje zakres działania instytucji i organizacji prokonsumenckich na podstawie materiałów źródłowych; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje organizacje i instytucje prokonsumenckie takie jak: rzecznik praw konsumenta, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Federacja Konsumentów; opisuje procedury związane z egzekwowaniem praw konsumenckich; podaje pozasądowe metody rozwiązywania sporów konsumenckich;

		<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia zasady składania reklamacji w przypadku niezgodności towaru z umową; 	
10.	<i>Gospodarka rynkowa – powtórzenie / sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów</i>	<i>Nauczyciel po przeprowadzonej diagnozie (w formie np. obserwacji, analizy pracy uczniów) wybiera treści nauczania z działu I, które wymagają powtórzenia i uzupełnienia. Może również opracować i przeprowadzić sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów.</i>	
II. Rynek finansowy			
Nr lekcji	Tematyka zajęć dydaktycznych	Uczeń: Wymagania podstawowe	Uczeń: Wymagania ponadpodstawowe
11. 12. 13.	Pieniądz we współczesnym świecie, czyli jak działa rynek finansowy	<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje cechy pieniądza; • rozróżnia formy i funkcje pieniądza; • wymienia formy pieniądza; • wymienia zadania banku centralnego i Rady Polityki Pieniężnej, • wyjaśnia rolę, jaką w gospodarce pełnią instytucje rynku finansowego: bank centralny, banki komercyjne, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy; • rozpoznaje narzędzia polityki monetarnej; • odróżnia inflację od deflacji; • identyfikuje rodzaje inflacji w zależności od przyczyn jej powstania oraz stopy inflacji; • wyjaśnia obieg pieniądza w gospodarce rynkowej; 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje funkcje pieniądza; • charakteryzuje instytucje rynku finansowego w Polsce: Narodowy Bank Polski, Komisję Nadzoru Finansowego, Rzecznika Finansowego; • wyjaśnia wpływ inflacji na gospodarkę, • charakteryzuje narzędzia polityki monetarnej, • omawia wpływ polityki monetarnej na życie gospodarcze; • omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych
14.	Jak bezpiecznie oszczędzać i inwestować?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia różnicę między oszczędzaniem i inwestowaniem; • rozróżnia formy oszczędzania i inwestowania; 	<ul style="list-style-type: none"> • ocenia formy oszczędzania i inwestowania z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków;

		<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadza symulowaną inwestycję; • jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych; • podaje przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym; 	<ul style="list-style-type: none"> • korzysta z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem symulowanych decyzji finansowych; • ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych i nieetycznych na rynku finansowym;
<p>15.</p> <p>16.</p>	<p>Po co mi bank?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia usługi świadczone przez banki komercyjne, spółdzielcze, SKOK-i oraz podmioty świadczące usługi płatnicze; • rozróżnia koszty kredytu; • oblicza procent od kredytu i lokaty bankowej; • ocenia możliwość spłaty zaciągniętego kredytu przy określonym dochodzie; • wyjaśnia pojęcie rocznej rzeczywistej stopy procentowej (RRSO); • wskazuje wady i zalety korzystania z kredytu; • analizuje oferty banków (komercyjnych i spółdzielczych), SKOK-ów oraz pozabankowych instytucji pożyczkowych; • wymienia czynniki, które banki biorą pod uwagę, badając wiarygodność kredytową; • dokonuje porównania ofert kredytowych banków, SKOK-ów i podmiotów świadczących usługi płatnicze; • wyjaśnia pojęcia pułapki kredytowej, upadłości konsumenckiej; • dostrzega zagrożenia przy korzystaniu z bankowości elektronicznej; 	<ul style="list-style-type: none"> • korzystając z różnych źródeł, dokonuje wyboru oferty banków i SKOK-ów w zakresie kont osobistych, kart płatniczych, lokat terminowych oraz uzasadnia wybór; • oblicza realną stopę procentową lokaty; • szacuje zysk i ryzyko planowanej inwestycji; • korzystając z różnych źródeł, dokonuje wyboru oferty banków, SKOK-ów i podmiotów świadczących usługi płatnicze oraz uzasadnia wybór; • charakteryzuje rodzaje kredytów konsumenckich; • charakteryzuje czynniki wpływające na przyznanie kredytu; • wyjaśnia zasady bezpiecznego korzystania z bankowości elektronicznej; • analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;

		<ul style="list-style-type: none"> wskazuje podstawowe elementy umowy kredytu / pożyczki; 	
17. 18.	Sztuka inwestowania – giełda papierów wartościowych	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie; wyjaśnia pojęcia hossy i bessy; wskazuje różnice pomiędzy akcjami i obligacjami; wymienia i opisuje podstawowe wskaźniki giełdowe; wyjaśnia pojęcie dywersyfikacji portfela; rozdziela formy inwestowania kapitału i dostrzega zróżnicowanie stopnia ryzyka w zależności od rodzaju inwestycji oraz okresu inwestowania; wymienia zalety inwestowania w fundusze inwestycyjne; oblicza przewidywany zysk z przykładowej inwestycji kapitałowej w krótkim i długim okresie; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych; wyjaśnia wagę podstawowych wskaźników giełdowych w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie; przeprowadza analizę zysku i ryzyka związanego z inwestowaniem na giełdzie; dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat; dokonyuje analizy wyboru rodzaju funduszu inwestycyjnego z uwzględnieniem potencjalnych zysków i ryzyka wystąpienia strat;
19.	<i>Pieniądz i instytucje finansowe – powtórzenie / sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów</i>	<i>Nauczyciel po przeprowadzonej diagnozie (w formie np. obserwacji, analizy pracy uczniów) wybiera treści nauczania z pierwszej części działu II, które wymagają powtórzenia i uzupełnienia. Może również opracować i przeprowadzić sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów.</i>	
20. 21.	Emerytura – pomyśl, zanim będzie za późno	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, dlaczego system emerytalny powinien być obowiązkowy; wskazuje związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową a wysokością emerytury; wymienia filary systemu emerytalnego w Polsce; wymienia dobrowolne formy oszczędzania emerytalnego; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje system emerytalny w Polsce; opisuje dobrowolne formy oszczędzania emerytalnego; analizuje zalety i wady różnych form oszczędzania emerytalnego;

		<ul style="list-style-type: none"> • porównuje dobrowolne formy oszczędzania emerytalnego; 	
22.	Wyprzedzić pecha, czyli dlaczego i jak się ubezpieczyć	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia znaczenie terminów: „ubezpieczyciel”, „ubezpieczający”, „ubezpieczony”, „ubezpieczenia obowiązkowe”, „ubezpieczenia dobrowolne”, „polisa ubezpieczeniowa”, „karencja”; • wyjaśnia sens ubezpieczeń majątkowych, zdrowotnych, komunikacyjnych; • wymienia rodzaje ubezpieczeń w Polsce; • charakteryzuje poszczególne rodzaje ubezpieczeń; • wyjaśnia znaczenie Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego i zakładów ubezpieczeń w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życia człowieka; • analizuje oferty firm ubezpieczeniowych; • analizuje zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, zwracając uwagę na wyłączenia i ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń; • formułuje reklamację do instytucji rynku finansowego; 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów; • wskazuje i stosuje kryteria do analizy oferty firm ubezpieczeniowych; • porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych; • dokonuje wyboru optymalnej dla siebie formy ubezpieczenia; • opracowuje skargę do Rzecznika Finansowego na przykładzie wybranego produktu finansowego;
23. 24.	Podatki – druga obok śmierci rzecz pewna w życiu	<ul style="list-style-type: none"> • odróżnia podatek od opłaty; • wyjaśnia znaczenie terminów: „zdolność prawna”, „osobowość prawna”, „podatnik”, „obowiązek podatkowy”, „przedmiot opodatkowania”, „stawka podatkowa”, „podstawa opodatkowania”; • uzasadnia konieczność płacenia podatków; 	<ul style="list-style-type: none"> • omawia różne rodzaje podatków; • charakteryzuje podatki progresywne, proporcjonalne i regresywne; • formułuje argumenty za i przeciw stosowaniu podatku dochodowego progresywnego i liniowego;

		<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje podatków; identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów; wyjaśnia wpływ podatków na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe; wyjaśnia znaczenie terminów: „obowiązek podatkowy”, „dochód”, „przychód”, „koszty uzyskania przychodu”, „kwota wolna od podatku”, „ulga podatkowa”, „zaliczka na podatek dochodowy”, „płatnik podatku”; opisuje schemat rozliczania w Polsce podatku dochodowego od osób fizycznych; wymienia ulgi podatkowe obowiązujące w Polsce; wymienia rodzaje formularzy podatkowych; wypełnia deklarację podatkową PIT, opierając się na przykładowych danych; 	<ul style="list-style-type: none"> omawia sposoby obliczania podatku według różnych stawek podatkowych; omawia zasady wspólnego opodatkowania; dobiera odpowiedni formularz podatkowy do źródeł przychodu oraz sposobu jego opodatkowania;
25	<i>Ubezpieczenia i podatki – powtórzenie / sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów</i>	<i>Nauczyciel po przeprowadzonej diagnozie (w formie np. obserwacji, analizy pracy uczniów) wybiera treści nauczania z drugiej części działu II, które wymagają powtórzenia i uzupełnienia. Może również opracować i przeprowadzić sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów.</i>	
III. Rynek pracy			
Nr lekcji	Tematyka zajęć dydaktycznych	Uczeń: Wymagania podstawowe	Uczeń: Wymagania ponadpodstawowe
26. 27.	Po co pracować?	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia motywy aktywności zawodowej człowieka; wyjaśnia pojęcia osoby bezrobotnej i stopy bezrobocia; wie, czym różni się osoba aktywna zawodowo od biernej zawodowo; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje i przyczyny bezrobocia; analizuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy; identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;

		<ul style="list-style-type: none"> • identyfikuje rodzaje bezrobocia; • opisuje konsekwencje bezrobocia indywidualne i społeczne; • identyfikuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy; • wyjaśnia mechanizm popytu i podaży na rynku pracy; • wyjaśnia różnice między pracownikiem najemnym a pracodawcą; 	<ul style="list-style-type: none"> • wyszukuje oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje; • analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej w kontekście uczenia się przez całe życie;
28. 29. 30.	Poważny krok w dorosłość, czyli jak znaleźć ciekawą pracę	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia metody poszukiwania pracy; • wymienia własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym; • na podstawie ofert pracy analizuje własne możliwości znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim; • analizuje własne kompetencje i możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu, praktyk lub stażu na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym; • rozróżnia 4 rodzaje życiorysów zawodowych; • sporządza dokumenty aplikacyjne dotyczące konkretnej oferty pracy; • przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej; • uczestniczy w rozmowie kwalifikacyjnej w warunkach symulowanych; 	<ul style="list-style-type: none"> • opisuje 4 rodzaje życiorysów zawodowych; • opisuje korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie; • ocenia przydatność i efektywność metod poszukiwania pracy z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego; • dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy kwalifikacyjnej przeprowadzonej w warunkach symulowanych;

Klasa 3.			
III. Rynek pracy			
Nr lekcji	Tematyka zajęć dydaktycznych	Wymagania podstawowe Uczeń:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:
1. 2. 3.	Prawa i obowiązki pracownika	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia, kto to jest pracownik i pracodawca według prawa pracy; • rozróżnia akty prawne: <i>Kodeks pracy</i> i <i>Regulamin pracy</i>; • na podstawie analizy przepisów <i>Kodeksu pracy</i> wymienia podstawowe obowiązki i uprawnienia pracownika (w tym młodocianego) i pracodawcy; • na podstawie analizy przepisów <i>Kodeksu pracy</i> wymienia rodzaje urlopów przysługujące pracownikowi; • przedstawia zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy na przykładzie konkretnego stanowiska; • wymienia instytucje i związki broniące praw pracowniczych; • podaje przykłady zachowania etycznego i nieetycznego pracodawcy i pracowników; • rozpoznaje przejawy mobbingu; 	<ul style="list-style-type: none"> • interpretuje podstawowe przepisy <i>Kodeksu pracy</i>, w tym obowiązki i uprawnienia pracownika i pracodawcy; • omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych; • charakteryzuje rolę Państwowej Inspekcji Pracy oraz związków zawodowych w ochronie praw pracowniczych; • ocenia zachowania pracodawcy i pracowników ze względu na etykę pracy; • przedstawia drogę, jaką dochodzi się praw pracowniczych;

4. 5. 6.	Umowa i wypłata, czyli ile dostaniesz na rękę	<ul style="list-style-type: none"> • rozróżnia sposoby zatrudnienia pracownika i rodzaje umów o pracę; • wymienia sposoby rozwiązywania stosunku pracy; • określa korzyści z wyboru konkretnej formy zatrudnienia i umowy o pracę; • identyfikuje koszty płacy; • wyjaśnia pojęcia płacy minimalnej, wynagrodzenia brutto i wynagrodzenia netto; • oblicza wynagrodzenie brutto i netto; • podaje przykłady zatrudniania bez umowy; • wymienia różne formy wynagrodzenia za pracę; • wymienia składki obciążające obecnie wynagrodzenia w Polsce; • definiuje pojęcie klina podatkowego; 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje różne systemy płac, rodzaje i formy wynagrodzeń; • charakteryzuje sposoby rozwiązywania stosunku pracy; • opisuje konsekwencje zatrudniania bez umowy; • porównuje różne formy wynagrodzenia za pracę; • wyjaśnia wpływ klina podatkowego na legalne zatrudnienie;
7.	Rynek pracy – powtórzenie / sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów	<i>Nauczyciel po przeprowadzonej diagnozie (w formie np. obserwacji, analizy pracy uczniów) wybiera treści nauczania z drugiej części działu III, które wymagają powtórzenia i uzupełnienia. Może również opracować i przeprowadzić sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów.</i>	
IV. Przedsiębiorstwo			
Nr lekcji	Tematyka zajęć dydaktycznych	Wymagania podstawowe Uczeń:	Wymagania ponadpodstawowe Uczeń:
8. 9.	Po co przedsiębiorstwo?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia rolę przedsiębiorstw w gospodarce; • wymienia główne cele przedsiębiorstwa; • definiuje pojęcia działalności gospodarczej i przedsiębiorcy; • klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności; 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje zasadnicze strategie osiągania zysku; • charakteryzuje podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego) i przedsiębiorczości społecznej (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja);

		<ul style="list-style-type: none"> rozróżnia podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstwa; wyjaśnia istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw CSR; 	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady firm stosujących zasady CSR; wskazuje przykłady działań CSR;
10. 11. 12.	Zostań swoim szefem. Dlaczego i jak założyć własną firmę?	<ul style="list-style-type: none"> wymienia korzyści z założenia i prowadzenia własnej firmy; przedstawia modele biznesowe; wyjaśnia pojęcia Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) i Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG); analizuje strukturę PKD; podaje etapy rejestrowania działalności gospodarczej; podaje procedury zawieszenia i likwidacji indywidualnej działalności gospodarczej; analizuje poszczególne punkty wniosku CEIDG-1; 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy; porównuje modele biznesowe; dobiera kody PKD do wybranego zakresu działalności gospodarczej; prowadzi symulację rejestrowania działalności gospodarczej; prowadzi symulację zawieszenia i likwidacji indywidualnej działalności gospodarczej;
13. 14. 15.	Jak sfinansować biznes?	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia anioła biznesu, funduszy <i>venture capital</i>, leasingu; wymienia źródła finansowania działalności gospodarczej lub projektowanego przedsięwzięcia; wyjaśnia, co to jest biznesplan; przedstawia strukturę biznesplanu; uzasadnia przydatność sporządzania biznesplanu; wyjaśnia przydatność analizy SWOT podczas tworzenia biznesplanu; wymienia instytucje wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa; sporządza projekt własnego przedsiębiorstwa w postaci biznesplanu; 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów; charakteryzuje poszczególne elementy biznesplanu; wykorzystuje analizę SWOT podczas tworzenia biznesplanu; opisuje instytucje wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa;

16.	<i>Przedsiębiorstwo – powtórzenie / sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów</i>	<i>Nauczyciel po przeprowadzonej diagnozie (w formie np. obserwacji, analizy pracy uczniów) wybiera treści nauczania z pierwszej części działu IV, które wymagają powtórzeń i uzupełnienia. Może również opracować i przeprowadzić sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów.</i>	
17. 18. 19.	Jak osiągnąć sukces?	<ul style="list-style-type: none"> • wyjaśnia pojęcia mikrootoczenia przedsiębiorstwa i makrootoczenia przedsiębiorstwa; • identyfikuje mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsięwzięcia, wybierając jego lokalizację; • zbiera i analizuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo; • wyjaśnia pojęcie marketingu; • wymienia 5 głównych elementów marketingu mix; • wymienia czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa; • planuje działania marketingowe w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu; • projektuje działania promocyjne danego przedsięwzięcia; • odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; • podaje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na klientów; • wyszukuje osoby, które w zgodzie z zasadami etycznymi odniosły sukces jako przedsiębiorcy; 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje otoczenie, w którym działa przedsiębiorstwo; • prezentuje informacje o rynku, na którym działa przedsiębiorstwo; • wyjaśnia wpływ otoczenia konkurencyjnego na funkcjonowanie przedsiębiorstwa; • omawia cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji; • analizuje znaczenie marketingu w różnych gałęziach gospodarki; • opisuje 5 głównych elementów marketingu mix; • charakteryzuje czynniki wpływające na sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa; • projektuje działania marketingowe w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu; • przedstawia, na czym polega kreowanie marki firmy, uwzględniając znaczenie loga i barw firmowych; • uzasadnia rolę działań promocyjnych w planowanym przedsięwzięciu; • analizuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na klientów; • analizuje przebieg kariery zawodowej osoby, która zgodnie z zasadami etyki odniosła sukces w życiu zawodowym;
20. 21.	Lider, czyli jak zarządzać ludźmi	<ul style="list-style-type: none"> • wymienia elementy procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa; 	<ul style="list-style-type: none"> • charakteryzuje elementy, przebieg i proces zarządzania;

22.		<ul style="list-style-type: none"> wymienia i omawia zasady organizacji pracy w firmie; wyjaśnia pojęcia stylu kierowania, motywowania, efektu synergii; wymienia style kierowania i wyjaśnia, na czym polegają; wymienia zasady skutecznego zarządzania ludźmi opartego na koncepcji przywództwa; omawia zasady pracy zespołowej; wyjaśnia, na czym polegają role lidera i wykonawcy; wymienia cechy dobrego kierownika zespołu; identyfikuje konflikty w zespole; wyjaśnia zasady skutecznych negocjacji, uwzględniając strategię „wygrana-wygrana”; przedstawia przykłady technik manipulacyjnych stosowanych podczas negocjacji; przedstawia drogę, jaką dochodzi się własnych praw w roli członka zespołu; 	<ul style="list-style-type: none"> ocenia zastosowanie różnych stylów kierowania w zależności od rodzaju przedsiębiorstwa i przedmiotu działalności; wyjaśnia zasady skutecznego zarządzania ludźmi opartego na koncepcji przywództwa; dowodzi skuteczności łączenia różnych sposobów motywowania podwładnych; stosuje zasady pracy zespołowej; analizuje konflikty w zespole; proponuje metody rozwiązywania konfliktów w zespole, szczególnie w drodze negocjacji; podaje negatywne skutki stosowania technik manipulacyjnych podczas negocjacji; omawia etapy realizacji projektu oraz planuje działania zmierzające do jego realizacji;
23. 24. 25.	Po co firmie księgowy?	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia przychodu, kosztu, dochodu (zysku); wymienia podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca; wymienia formy opodatkowania przedsiębiorstw podatkiem dochodowym; wymienia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania przedsiębiorstwa podatkiem dochodowym; wymienia podstawowe zasady księgowości; wymienia podstawowe dokumenty księgowe firmy; klasyfikuje dowody księgowe; 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje strukturę wyniku finansowego przedsiębiorstwa; określa próg rentowności na prostych przykładach; prognozuje efekty finansowe projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia na podstawie zestawienia planowanych przychodów i kosztów; ocenia wady i zalety poszczególnych form opodatkowania indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego; omawia funkcje dowodów księgowych i podstawowe zasady księgowości; uzasadnia konieczność prowadzenia rachunkowości w przedsiębiorstwie;

		<ul style="list-style-type: none"> • analizuje uzupełnioną fakturę VAT; • wyjaśnia przeznaczenie podatkowej księgi przychodów i rozchodów; • analizuje uzupełnioną podatkową księgę przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego; 	<ul style="list-style-type: none"> • uzupełnia fakturę VAT na podstawie dostarczonych danych; • wypełnia podatkową księgę przychodów i rozchodów na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;
26. 27.	Prezentacja biznesplanów uczniowskich	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia – w formie pisemnej – biznesplan projektu własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym; 	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawia – w formie prezentacji – biznesplan projektu własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym;
28. 29.	Etyka w biznesie	<ul style="list-style-type: none"> • podaje przykłady zachowań etycznych i nieetycznych w biznesie krajowym i międzynarodowym; • identyfikuje przejawy korupcji w życiu gospodarczym; • wyjaśnia pojęcie szarej strefy; • na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego określa rozmiary szarej strefy w Polsce; • wyszukuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiąganych zgodnie z prawem i etyką biznesu; • obserwuje proces funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa w trakcie ćwiczeń terenowych; • podczas spotkania lub zajęć terenowych planuje wywiad z przedsiębiorcą w celu zebrania informacji o podejmowanych przez niego działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu. 	<ul style="list-style-type: none"> • analizuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiąganych zgodnie z prawem i etyką biznesu; • charakteryzuje zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie krajowym i międzynarodowym; • wyjaśnia przyczyny i skutki korupcji oraz sposoby jej przeciwdziałania; • na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego określa przyczyny i negatywne skutki rozwoju szarej strefy w Polsce; • dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie; • planuje zajęcia terenowe mające na celu obserwację procesu funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa; • podczas spotkania lub zajęć terenowych przeprowadza wywiad z przedsiębiorcą w celu zebrania informacji o podejmowanych przez niego

			działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.
30.	Podsumowanie programu „Ekonomia stosowana”	Nauczyciel wraz z uczniami dokonuje podsumowania realizacji programu (np. w formie dyskusji, ankiety, arkusza samooceny).	

5. Propozycje kryteriów oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia

Opis założonych osiągnięć ucznia, zgodnych z podstawą programową i celami edukacyjnymi oraz uwzględniających zakres treści nauczania, zamieszczono w rozdziale 4.

Ocena szkolna to **informacja** o wyniku uczenia się wraz z **komentarzem dotyczącym tego wyniku**. Komentarz ten dotyczy zarówno warunków uczenia się, sposobu uzyskiwania informacji o wyniku oraz poprawnej interpretacji wyniku, jak i sposobu wykorzystania tej informacji w toku dalszego uczenia się.

Ocena szkolna pełni ważne funkcje:

- wspierającą,
- diagnostyczną,
- afirmacyjną,
- kształtującą,
- informacyjną,
- motywacyjną.

Zadaniem nauczyciela jest realizowanie tychże funkcji w praktyce szkolnej.

Ocenianie szkolne (w tym również w zakresie podstaw przedsiębiorczości) to ustalanie i komunikowanie oceny szkolnej. Te dwa procesy są równorzędne pod względem ważności. W związku z tym wyróżniamy różne rodzaje oceniania szkolnego na lekcjach podstaw przedsiębiorczości.

- **Ocenianie diagnostyczne („na wejściu”)** zaleca się przeprowadzać na początku cyklu nauczania przedmiotu podstawy przedsiębiorczości, w oparciu o treści i umiejętności zawarte w podstawie programowej WOS dla 8-letniej szkoły podstawowej, które dotyczą aktywnego udziału w życiu gospodarczym.
- **Ocenianie kształtujące** jest środkiem wspomagania pracy uczniów w całym procesie kształcenia podstaw przedsiębiorczości i daje informację o ich aktualnych osiągnięciach edukacyjnych (na podstawie wyników pomiaru sprawdzającego osiągnięcia uczniów).
- **Ocenianie sumujące („na wyjściu”)** odbywa się na zakończenie procesu nauczania-uczenia się podstaw przedsiębiorczości i jest podsumowaniem pracy ucznia i nauczyciela. Opiera się na pomiarze podsumowującym, czyli sprawdzeniu wyników końcowych nauczania przedmiotu po zakończeniu cyklu kształcenia i porównaniu ich z założonymi celami.

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia w zakresie podstaw przedsiębiorczości powinno uwzględniać poziom opanowania przez ucznia wiadomości, osiągnięte umiejętności i wykonany progres w stosunku do wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego oraz wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanego w szkole programu nauczania.

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych w zakresie podstaw przedsiębiorczości odbywa się w zgodzie z wewnątrzszkolnymi zasadami oceniania.

Ma ono na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie;
- udzielanie uczniowi pomocy w nauce poprzez przekazanie uczniowi informacji o tym, co zrobił dobrze i jak powinien się dalej uczyć;
- udzielanie wskazówek do samodzielnego planowania własnego rozwoju;
- motywowanie ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu;

- dostarczanie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach i trudnościach w nauce i o zachowaniu ucznia oraz o jego szczególnych uzdolnieniach;
 - umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.
- Nauczyciel – w zależności od metod i technik edukacyjnych oraz treści nauczania – może w kształceniu w zakresie podstaw przedsiębiorczości zastosować różnorodne sposoby sprawdzania osiągnięć ucznia, zarówno w formie wypowiedzi ustnych, jak i pisemnych.

Wypowiedzi ustne:

- omówienie przebiegu i wyników pracy grupy podczas zajęć dydaktycznych;
- argumentacja podczas prowadzonej dyskusji, debaty;
- referowanie zagadnień w oparciu o przygotowaną indywidualnie lub zespołowo prezentację;
- prezentacja scenek na zadany temat, np. rozmowa kwalifikacyjna;
- autoprezentacja.

Prace pisemne:

- indywidualne opracowanie notatki z lekcji, mapy myśli na temat danego zagadnienia itp.;
- indywidualne lub zespołowe opracowanie materiałów edukacyjnych w wersji elektronicznej (prezentacji multimedialnych, filmików, e-booków, memów itp.) na wskazany lub wybrany temat do wykorzystania w procesie uczenia się podstaw przedsiębiorczości;
- rozwiązywanie testów z zadaniami otwartymi i zamkniętymi;
- sporządzenie raportu z realizacji indywidualnej lub zespołowej projektu, WebQuestu;
- indywidualne lub zespołowe opracowanie eseju na zadany przez nauczyciela lub wybrany przez ucznia bądź uczniów temat z zakresu przedsiębiorczości;
- indywidualne lub zespołowe opracowanie biznesplanu projektu własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym;
- indywidualne lub zespołowe opracowanie projektu działań marketingowych w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu o charakterze społeczno-ekonomicznym;
- opracowanie własnego arkusza obserwacji procesu funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa, który będzie wykorzystany przez ucznia w trakcie ćwiczeń terenowych;
- opracowanie pytań do wywiadu z przedsiębiorcą bądź pracodawcą i przeprowadzenie go przez ucznia lub wykorzystanie tych pytań podczas ćwiczeń terenowych;
- prowadzenie indywidualnego lub klasowego bloga tematycznego z zakresu przedsiębiorczości;
- opracowanie planu projektu, plakatu i inne prace związane z udziałem w zespole zadaniowym;
- prowadzenie własnego portfolio lub e-portfolio;
- prowadzenie arkuszy samooceny opracowanych przez nauczyciela.

Każdy uczeń powinien wykazać się określonym zasobem osiągnięć. W programie podjęto próbę zobjektywizowania osiągnięć ucznia w procesie kształcenia (wymagania edukacyjne w zakresie

podstawowym i ponadpodstawowym znajdują się w rozdziale 4.) i sformułowano je w ujęciu czynnościowym.

Wymagania edukacyjne na poszczególne stopnie szkolne formułuje nauczyciel w ramach przedmiotowych zasad oceniania na bazie podstawy programowej, wybranego programu nauczania i celów zawartych w programie wychowawczym szkoły.

Ocenianie powinno wspierać ucznia w osiąganiu celów, diagnozować jego postępy, motywować do dalszej pracy. **W ocenianiu ważną rolę odgrywa samoocena i opinia członków grupy, w której pracuje uczeń.**

Szczególnie należy podkreślić konieczność oceniania różnorodnych form aktywności ucznia, zwłaszcza takich, jak:

- zaangażowanie w dyskusje,
- udział w przedsięwzięciach,
- kreatywność i zaangażowanie w podjęte zadania,
- wywiązywanie się z podjętych zadań,
- organizowanie i kierowanie realizacją projektu,
- prezentacja pracy grupy i autoprezentacja,
- umiejętność wypowiedzania się i argumentowania,
- organizowanie spotkania (stacjonarnego lub on-line) z przedsiębiorcą,
- opracowanie graficzne zaproszeń, plakatów itp.,
- umiejętność dokumentowania obserwacji, dyskusji,
- umiejętność pracy w małych zespołach zadaniowych jako lider i członek zespołu,
- stosowanie w praktyce zdobytych wiadomości i umiejętności,
- tworzenie portfolio lub e-portfolio (własnego lub na dany temat z zakresu przedsiębiorczości).

Podsumowując omawianie propozycji oceniania założonych osiągnięć uczniów, należy podkreślić, że uzyskamy tym pełniejszy obraz faktycznych osiągnięć, im szersza będzie gama sposobów sprawdzania i oceniania. Złuszczza systematyczne i rzetelne ocenianie, zgodne z ustalonymi kryteriami wymagań, oraz ich jawność i zasadność będą dla ucznia (i jego rodziców) źródłem informacji wspierającej jego rozwój i motywującej go do dalszej pracy.

Szczegółowe kryteria oceniania na lekcjach podstaw przedsiębiorczości powinny być ustalone przez nauczyciela w przedmiotowych zasadach oceniania (zgodnie z założeniami wewnątrzszkolnych zasad oceniania).

W programie nauczania prezentujemy osiągnięcia ucznia z podziałem na wymagania w zakresie podstawowym i ponadpodstawowym, uwzględniając wymagania ogólne i szczegółowe zawarte w podstawie programowej. *W zależności od stopnia opanowania powyższych zakresów wymagań*

nauczyciel ustala ocenę w stopniach zgodnie z Ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (z późniejszymi zmianami).

Stopień niedostateczny otrzymuje uczeń, który nie opanował co najmniej 50% wymagań z zakresu podstawowego, co oznacza, że nie wykazał się osiągnięciami w zakresie wymagań podstawowych niezbędnych w życiu i do dalszego kształcenia się.

Stopień dopuszczający otrzymuje uczeń, który opanował ponad 50% wymagań z zakresu podstawowego.

Stopień dostateczny otrzymuje uczeń, który opanował około 75% wymagań z zakresu podstawowego.

Stopień dobry otrzymuje uczeń, który opanował około 75% wymagań z zakresu podstawowego i co najmniej 50% wymagań z zakresu ponadpodstawowego.

Stopień bardzo dobry otrzymuje uczeń, który opanował ponad 75% wymagań z zakresu podstawowego i co najmniej 75% wymagań z zakresu ponadpodstawowego.

Stopień celujący otrzymuje uczeń, który opanował ponad 75% wymagań z zakresu podstawowego i ponad 75% wymagań z zakresu ponadpodstawowego i wykazał szczególne zainteresowanie przedmiotem, które wykracza poza podstawę programową.

Uczeń może także otrzymać stopień celujący, jeśli wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem, osiąga wysokie lokaty w różnych olimpiadach, konkursach o tematyce ekonomicznej lub finansowej, a z punktu formalnego osiągnął co najmniej 75% wymagań z zakresu podstawowego i ponadpodstawowego.

Podczas wystawiania ocen z zakresu podstaw przedsiębiorczości należy pamiętać o wzięciu pod uwagę także samooceny ucznia oraz opinii członków grupy, w której on pracuje.